

УДК 342:351 (477)

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.8-2.07>

Хомініч С.В.

суддя

Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ «ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК» ТА «ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА» В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Реформуванням усіх гілок державної влади зумовило стрімкий розвиток демократичних процесів в Україні, які викликали потребу в реалізації пріоритетного завдання державної політики, пов'язаного із неухильним дотриманням всіма органами державної влади верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, а також підвищення ефективності правосуддя, шляхом забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судових установах тощо.

Аналіз щорічної доповіді «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік», затвердженої рішенням Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20, дає підстави для висновку про існування чималих проблем в частині забезпечення дієвої охорони та безпеки правосуддя, не зважаючи на те, що забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, охорони судових установ, авторитету правосуддя виступає в якості пріоритетного завдання державної політики, реалізація якого забезпечує гарантування права на справедливий суд в Україні.

У повідомленнях про втручання в судовий процес судді зазначають про порушення громадського порядку та безпеки в судових засіданнях учасниками справ або вільними слухачами, зокрема про невиконання розпоряджень головуючого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні, образливих висловлювань на адресу суду, погроз, зривів судових засідань, перешкоджання виконанню суддями професійних обов'язків, порушення

таємниці нарадчої кімнати тощо [1]. Мають місце й непоодинокі випадки висловлення погроз на адресу суддів, блокування роботи судів, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їх сімей, пошкодження майна судів (суддів) і т.д. Відтак, питання щодо здійснення порівняльно-правового аналізу правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека», в контексті забезпечення безпеки правосуддя, й дотепер не втрачають своєї актуальності.

Стан дослідження. Правові та наукові проблеми у сфері громадського порядку та громадської безпеки за різних часів ставали предметом наукових досліджень в роботах Ю.П. Битяка, М.В. Білоконя, В.В. Богуцького, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, І.М. Даньшина, М.І. Єропкина, Л.В. Ковалюка, Ф.Є. Колонтаєвського, Я.Ю. Кондратьєва, О.О. Манжули, Ю.С. Небеського, О.Ф. Скакун, М.М. Слюсаревського, А.О. Собакаря, В.Г. Фатхутдінова та інших вітчизняних та зарубіжних учених. Між тим, з'ясування співвідношення вищевказаних правових категорій, в контексті забезпечення безпеки правосуддя, потребує проведення подальших наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у здійсненні порівняльно-правового аналізу «громадського порядку» та «громадської безпеки», в контексті забезпечення безпеки правосуддя.

Виклад основних положень. Адміністративно-правові аспекти забезпечення безпеки правосуддя на теперішній час виступають новим напрямком наукового пошуку, з огляду на існуючі законодавчі новації, відповідно до

яких питання забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах віднесені до компетенції Служби судової охорони. Відтак, завдання, поставлені в дослідженні щодо визначення мети, завдань, функцій, організаційно-структурної побудови, компетенції, юридичної відповідальності, а також місця Служби судової охорони серед суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя, набувають особливої актуальності та значущості.

Будучи одним з ключових елементів системи правосуддя, судова діяльність спрямована на задоволення найважливішого суспільного запиту, який полягає у необхідності цивілізованого вирішення конфліктів, спорів, інших важливих питань, що виникають під час реалізації суспільних відносин. Держава забезпечує задоволення вищевказаної суспільної потреби, шляхом налагодження безпечної діяльності судів та суддів та створення належних умов для ефективного здійснення судових функцій, успішна реалізація яких у незалежній демократичній правовій державі неможлива за відсутності забезпечення надійного захисту органів судової влади від протиправних посягань.

Саме тому забезпечення охорони та безпеки правосуддя виступає основоположною категорією цього дослідження, а також найважливішою гарантією незалежності суддів та інших учасників судового процесу, закріпленою в якості основоположного принципу у статті 126 Конституції України, яка закріплює державні гарантії незалежності та недоторканності суддів [2]; законі України «Про судоустрій і статус суддів», частина 3 статті 6 якого передбачає юридичну відповідальність за втручання у здійснення правосуддя, здійснення впливу на суд або суддів у будь-який спосіб, вираження неповаги до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень тощо [3]; інших законодавчих актах.

Причому актуальність зазначеного питання обумовлена не тільки його теоретичним, але й передовсім практичним значенням, оскільки деякі законодавчі акти, які надають легальне визначення громадського порядку та громадської безпеки, фактично ототожнюють вищевказані правові категорії, що, на нашу думку, є некоректним.

Так, стаття 1 Закону України «Про національну безпеку» визначає громадську безпеку і порядок як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз [4].

Аналогічна позиція законодавця щодо відсутності розмежування понять громадського порядку та громадської безпеки, висловлена у статті 1 Кримінального кодексу України, відповідно до якої досліджувані правові категорії, поряд із правами й свободами людини, власністю, довкіллям, конституційним устроєм України, визначені об'єктами охорони з боку кримінального Закону [5].

Поряд з цим, Кодекс України про адміністративні правопорушення використовує термін «встановлений правопорядок», коли визначає завдання адміністративного законодавства щодо охорони суспільних відносин [6]. У той же час, глава 14 КУпАП містить склади правопорушень, які передбачають адміністративну відповідальність за посягання на громадський порядок та громадську безпеку, що опосередковано може свідчити про аналогію понять «правопорядок», «громадський порядок» та «громадська безпека».

Разом з цим, серед завдань діяльності Національної поліції України, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», визначено забезпечення публічної безпеки і порядку, що наводить на думку про тотожність правових категорій «громадський/

публічний порядок», «громадська/публічна безпека» [7].

Певна термінологічна неузгодженість щодо розуміння вищевказаних правових категорій простежується й під час аналізу статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка визначає Службу судової охорони єдиним суб'єктом забезпечення охорони громадського порядку в судах. Водночас, диспозиція зазначеної статті в якості однієї із функцій діяльності Служби судової охорони, передбачає забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу, що може свідчити про розуміння безпеки в якості складового елементу громадського порядку [3].

Таким чином, однозначної відповіді про співвідношення понять «громадський порядок» та «громадська безпека» чинне законодавство не надає. Уявляється, що закріплене на законодавчому рівні завдання щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки не має чітких меж щодо його вирішення, оскільки законодавцем не встановлено чітко визначеного розуміння співвідношення громадського порядку та громадської безпеки.

Наголошуючи на складності й багатогранності громадського порядку, Л.В. Коваль, у той же час, висловлює доволі однозначну й зрозумілу позицію, відповідно до якої вказана правова категорія являє собою сукупність правовідносин, заснованих на дотриманні різноманітних соціальних норм (правових, морально-етичних) і правил суспільного співжиття, спрямованих на забезпечення громадського спокою, сприятливих умов для суспільно-корисної праці громадян, нормального розпорядку їхнього відпочинку й побуту, поваги честі й гідності [8, с. 31].

Думається, що наведена позиція, з огляду на використання автором широкого підходу при її формулюванні, позбавлена однозначності. Таке визначення громадського порядку, твердить І.М. Даньшин, має занадто загальний характер, страждає декларативністю, не віддзеркалює специфічних для цього явища ознак [9, с. 19].

Відтак, абсолютно виваженою та справедливою виступатиме в цьому випадку позиція М.В. Білоконя, який наголошує на неприпустимості надмірного розширення або ж звуження розуміння громадського порядку, усвідомлення якого повинно мати чіткий та однозначний характер. Правильне вирішення цього питання, зазначає автор, має важливе практичне значення, оскільки розширення тлумачення поняття «громадський порядок» може спричинити безпідставне втручання правоохоронних органів у відносини, які не є об'єктом їхньої охорони» [10, с. 6].

Значну наукову цінність для розуміння співвідношення громадського порядку та громадської безпеки представляє визначення останньої, сформульоване Ю.С. Небеским, який зазначає, що «громадська безпека повинна бути спрямована на охорону державного і громадського порядку, забезпечення нормальних умов трудової діяльності та відпочинку громадян, у той же час громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена суспільства» [11, с. 20]. Із наведеного визначення стає зрозумілим, що громадський порядок, як стан упорядкованості суспільних відносин, виступає одним із пріоритетних завдань забезпечення громадської безпеки. Іншими словами, громадський порядок виступає в якості найважливішого об'єкта громадської безпеки.

Аналогічну думку щодо представлення громадського порядку в якості об'єкту адміністративно-правового забезпечення громадської безпеки висловлює й В.Г. Фатхутдінов, коли визначає громадську безпеку в якості суспільних відносин, урегульованих нормами права, що спрямовані на забезпечення безпеки особи, громадського порядку (спокою), сприятливих умов для праці і відпочинку громадян, нормального функціонування державних установ, громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій [12, с. 22]. Аналіз вищевказаних суджень дає підстави для висновку, що громадська безпека – поняття більш широке, ніж громадський порядок, адже дру-

гий виступає в якості одного із структурних елементів (або ж суб'єктів) першого.

Висновки. З огляду на висловлені наукові позиції, гіпотезу, спрямовану на розуміння громадської безпеки з точки зору безпекового стану її суб'єктів вважаємо цілком обґрунтованою. За справедливим твердженням А.О. Собакаря, безпека є сукупністю умов існування суб'єкта, які він набув у процесі самореалізації та які, таким чином, може контролювати .... безпека є не тільки станом захищеності інтересів суб'єкта і станом будь-якого взагалі. Безпека – це умови існування суб'єкта, що є контрольованими ним. Такий підхід, на думку вченого, посилює суб'єктивну, інституціональну складову теорії безпеки, при цьому чільне місце посідає саме суб'єкт, а не змістове наповнення [13, с. 26].

З огляду на висловлену позицію, цілком логічним є індивідуалізований підхід законодавця до визначення об'єктів забезпечення громадської безпеки в судах у статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме: а) особиста безпека суддів та членів їхніх сімей; б) безпека працівників суду; в) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу [3].

Між тим, забезпечення громадського порядку, як стану упорядкованості суспільних відносин, не має чіткої прив'язки до конкретних об'єктів, а пов'язане із підтриманням загального правопорядку, який характеризується упорядкованим функціонуванням його елементів, таких як суб'єкти, об'єкти та пра-

вовідносини, на основі норм права і моралі. Саме тому, Положення про Службу судової охорони, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя 04.04.2019 № 1051/0/15-19, визначає основні завдання Служби судової охорони у сфері охорони громадського порядку, у вигляді: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорони приміщень суду, органів та установ системи правосуддя [14].

Іншими словами, охорона та безпека правосуддя являє собою всю сукупну систему суспільних відносин у сфері діяльності судів (суддів), яка складається в результаті реалізації правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування системи судової влади: норм права, норм моралі, норм громадських організацій, норм-звичаїв, традицій і ритуалів. Забезпечення ж громадської безпеки в судах розуміється у якості системи відносин, заснованих на суворому дотриманні і виконанні спеціальних організаційно-технічних правил, встановлених державою з метою протидії реальним чи потенційним загрозам, охорони життя і здоров'я суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, учасників судового процесу, недопущення руйнування або пошкодження приміщень суду, органів та установ системи правосуддя або настання наслідків, які можуть виникнути в результаті діяльності посадових осіб або громадян, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих.

Анотація

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека», в контексті забезпечення безпеки правосуддя. Констатовано, що громадський порядок, як стан упорядкованості суспільних відносин, виступає одним із пріоритетних завдань забезпечення громадської безпеки. Встановлено, що забезпечення громадського порядку не має чіткої прив'язки до конкретних об'єктів, а пов'язане із підтриманням загального правопорядку, який характеризується упорядкованим функціонуванням його елементів, таких як суб'єкти, об'єкти та правовідносини. Визначено основні завдання Служби судової охорони у сфері охорони громадського порядку, а саме: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя. Доведено, що охорона та безпека правосуддя являє собою всю сукупну систему суспільних відносин у сфері діяльності судів (суддів), яка складається в результаті

реалізації правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування системи судової влади. З'ясовано розуміння суспільної безпеки в судах, як системи відносин, заснованих на суворому дотриманні і виконанні спеціальних організаційно-технічних правил, встановлених державою з метою протидії реальним або потенційним загрозам, охорони життя і здоров'я суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу, недопущення руйнування або пошкодження приміщень суду, органів і установ системи правосуддя або настання наслідків, які можуть виникнути в результаті діяльності посадових осіб або громадян, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих. Констатовано, що реформуванням усіх гілок державної влади зумовило стрімкий розвиток демократичних процесів в Україні, які викликали потребу в реалізації пріоритетного завдання державної політики, пов'язаного із неухильним дотриманням всіма органами державної влади верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, а також підвищення ефективності правосуддя, шляхом забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судових установах тощо.

Ключові слова: громадський порядок, громадська безпека, правосуддя, суспільні відносини, правопорядок, адміністративні правовідносини, Служба судової охорони, суд (суддя), судова влада, учасники судового процесу, прояви неповаги до суду.

Khominich S.V. Regarding the relationship between the legal categories “public order” and “public safety” in the context of ensuring the security of justice

Summary

The article provides a comparative legal analysis of the legal categories "public order" and "public safety", in the context of ensuring the security of justice. It is stated that public order, as a state of order in public relations, is one of the priority tasks of public safety. It is established that the maintenance of public order is not clearly linked to specific objects, but is associated with the maintenance of general law and order, which is characterized by the orderly functioning of its elements, such as subjects, objects and legal relations. The main tasks of the Judicial Protection Service in the field of public order protection are determined, namely: a) maintenance of public order in court; b) cessation of contempt of court; c) protection of court premises, bodies and institutions of the justice system. It is proved that the protection and security of justice is the whole system of public relations in the field of courts (judges), which is formed as a result of the implementation of legal and social norms aimed at ensuring the proper functioning of the judiciary. The understanding of public safety in courts as a system of relations based on strict observance and observance of special organizational and technical rules established by the state for counteraction to real or potential threats, protection of life and health of judges, members of their families, court employees is clarified. Participants in the trial, prevention of destruction or damage to the premises of the court, bodies and institutions of the justice system or the occurrence of consequences that may arise as a result of the activities of officials or citizens associated with increased danger to others. It is stated that the reform of all branches of government has led to the rapid development of democratic processes in Ukraine, which necessitated the implementation of the priority of public policy related to strict observance by all public authorities of the rule of law, human rights and freedoms, and improving justice, by ensuring the protection of public order and security in judicial institutions, etc.

Key words: public order, public safety, justice, public relations, law and order, administrative legal relations, Judicial Protection Service, court (judge), judiciary, participants in court proceedings, manifestations of contempt of court.

Список використаних джерел

1. Рішення Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20 «Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік». URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2019_rik.pdf.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
8. Коваль Л. В. Охорона громадського порядку / Леонід Васильович Коваль. – К. : Політвидав України, 1988. – 94 с.
9. Данышин И. Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка / Иван Николаевич Данышин. – М. : «Юридическая литература», 1973. – 200 с.
10. Білоконь М. В. До питання про дослідження змісту громадського порядку. *Наше право*. 2004. №2. С. 5–10.
11. Небеський Ю. С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Луганськ. 2008. 227 с.
12. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 38 с.
13. Собакарь А.О. Державний контроль за безпекою руху транспортних засобів в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 556 с.
14. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#top>.